

University of Groningen

Demonstraties bij abortusklinieken

Swart, N.J.L.; Roorda, Berend

Published in:
Burgemeestersblad

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
2022

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):
Swart, N. J. L., & Roorda, B. (2022). Demonstraties bij abortusklinieken. *Burgemeestersblad*, 27(101), 51-53.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

DEMONSTRATIES BIJ ABORTUSKLINIEKEN

Aanhangers van de pro-lifebeweging voeren actie bij praktisch elke abortuskliniek in Nederland. Tijdens deze acties beogen zij bezoekers van de kliniek ervan te overtuigen om af te zien van een abortus. Dit doen zij onder andere door deze vrouwen aan te spreken en flyers te overhandigen. Kliniekbezoekers ervaren deze protestacties niet zelden als **buitengewoon ongewenst, intimiderend en invasief**. Is de burgemeester in een zodanig geval bevoegd deze protestacties te beperken, bijvoorbeeld door demonstraties enkel toe te staan op geruime afstand van de kliniek? Of staan het in Nederland bijkans heilige demonstratierecht en de strikte eisen die de Nederlandse demonstratiewet – de Wet openbare manifestaties (Wom) – stelt aan een beperking van dit recht hieraan in de weg? En legt het recht op eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van de kliniekbezoekers nog gewicht in de schaal? Op deze vragen gaan wij hieronder nader in. Vervolgens zetten we kort uiteen hoe een aantal andere landen omgaat met dit vraagstuk en sluiten we af met een conclusie.

Tekst | Noor Swart & Berend Roorda¹

Foto | ANP/Robin Utrecht

De beperkingsmogelijkheden in het Nederlandse recht

Demonstraties in de nabijheid van abortusklinieken genieten de bescherming van het recht om te demonstreren. Dit recht wordt beschermd door onze Grondwet (artikel 9) en door internationale verdragen, zoals het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (artikel 11).

De burgemeester heeft als hoeder van de rechtsstaat de taak om demonstraties te eerbiedigen, te beschermen en te faciliteren. Ook als de inhoud van de protestactie choqueert, kwetst en verontrust of als die vanwege andere redenen als ongewenst wordt ervaren. ‘Such are the demands of that pluralism, tolerance and broadmindedness without which there is no democratic

society’, aldus het Europese Hof voor de Rechten van de Mens.

Als het noodzakelijk is, kan de burgemeester een demonstratie beperken en – in een uiterst geval – verbieden of beëindigen (artikel 5 Wom). Dit mag in verband met het verbod van censuur dat is neergelegd in de Grondwet (artikel 7) en dat doorklinkt in onze demonstratiewet (artikel 5 lid 3 Wom) echter niet gaan over de inhoud van de demonstratie. De burgemeester kan dus niet beledigende, opruiende of discriminerende tekens, afbeeldingen of uitingen verbieden tijdens de demonstratie.

De burgemeester kan de uitoefening van het demonstratierecht uitsluitend

beperken op grond van een drietal doelcriteria: (i) ter bescherming van de gezondheid, (ii) in het belang van het verkeer en (iii) ter bestrijding of voorkoming van wanordelijkheden (artikel 9 lid 2 Grondwet en artikel 2 Wom). Een voorschrift dat demonstranten niet voor de ingang van de kliniek mogen demonstreren en aan de overkant van de kliniek dienen te staan, is dus alleen gerechtvaardigd als een van deze doelcriteria daartoe noopt. Hoeveel ruimte bieden deze criteria voor een dergelijke beperking?

Toen bij de grondwetswijziging van 1983 het recht om te demonstreren in artikel 9 van de Grondwet werd opgenomen, benadrukte de regering dat de drie doelcriteria restrictief moeten

¹ Mr. N.J.L. (Noor) Swart is docent en promovenda bij de sectie Algemene Rechtswetenschap van de Rijksuniversiteit Groningen en doet binnen het Centrum voor Openbare Orde en Veiligheid (www.openbareorde.nl) promotieonderzoek naar de botsing van het demonstratierecht met andere fundamentele rechten. Mr. dr. B. (Berend) Roorda is universitair hoofddocent bij die sectie en senior onderzoeker binnen dat centrum.

worden geïnterpreteerd. Zo ziet het criterium ‘ter bescherming van de gezondheid’ in beginsel uitsluitend op de volksgezondheid. Het beschermen van de mentale gezondheid – zoals die van abortuskliniekbezoeksters – valt niet onder het criterium. Het gezondheids-criterium biedt bij demonstraties in de nabijheid van abortusklinieken weinig soelaas om beperkend op te treden.

Ten aanzien van het criterium ‘in het belang van het verkeer’ geldt dat tot op zekere hoogte dient te worden getolereerd dat een demonstratie een verstoring effect kan hebben op het verkeer. Tot op welke hoogte is afhankelijk van onder meer de plaats en de context van de demonstratie. Als een demonstratie in de nabijheid van een abortuskliniek een reëel gevaar voor het verkeer of niet slechts een tijdelijke verstoring van het verkeer oplevert, kan een beperking op grond van het verkeerscriterium gerechtvaardigd zijn. Hiervan zal niet snel sprake zijn.

Bij ‘ter bestrijding of voorkoming van wanordelijkheden’ – het derde en laatste doelcriterium op grond waarvan de burgemeester een demonstratie kan beperken of in een uiterst geval kan verbieden of beëindigen – moet het gaan om strafbare feiten of de dreiging ervan. Het enkele gegeven dat kliniekbezoeksters het als buitengewoon hinderlijk ervaren dat zij door demonstranten worden aangesproken op hun individuele gebruik van de abortuskliniek, is dus niet voldoende voor de burgemeester om beperkend op te treden.

Dit ligt anders als demonstranten zich schuldig maken aan vormen van strafbaar gestelde hinder. Of als er reële vrees bestaat dat demonstranten zich hieraan schuldig zullen maken, bijvoorbeeld vanwege eerdere ervaringen met deze demonstranten. In dergelijke gevallen laat het wanordelijkheidencriterium in beginsel ruimte aan het opleggen van een beperking, zoals een voorschrift dat demonstranten een bepaalde afstand tot de ingang van de

kliniek of tot de kliniekbezoeksters moeten bewaren.

De burgemeester dient bij het opleggen van een dergelijke locatiebeperking rekening te houden met het in de internationale rechtspraak ontwikkelde ‘sight and sound’-criterium, dat inhoudt dat een demonstratie in beginsel niet uitsluitend mag worden toegestaan op een locatie die niet binnen zicht- en geluidsafstand is van het doel waartegen de demonstratie zich richt, in dit geval de abortuskliniek en haar bezoeksters. Aan dit criterium is in beginsel voldaan indien de burgemeester voorschrijft dat een demonstratie bij een abortuskliniek aan de overkant van de straat moet plaatsvinden. Dat is anders als demonstreren uitsluitend op honderden meters afstand van de kliniek is toegestaan.

Bij het opleggen van een beperking geldt voorts dat de burgemeester iedere demonstratie op de eigen merites dient te beoordelen. Het instellen van een permanente bufferzone rondom de kliniek behoort dus niet tot de mogelijkheden. Wel kan de burgemeester vanwege de kwetsbaarheid van de kliniek en haar bezoeksters eerder tot de conclusie komen dat het opleggen van een beperking bij een demonstratie die in de nabijheid hiervan plaatsvindt noodzakelijk is. Op die manier kan tot op zekere hoogte rekening worden gehouden met het recht op eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van de kliniekbezoeksters.

Voor het expliciet afwegen van botsende grondrechten – het recht om te demonstreren tegenover het recht op eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer – is in het Nederlandse recht echter geen juridische grondslag te vinden. De burgemeester moet het dus doen met het soms als tamelijk strak ervaren keurslijf van de hierboven beschreven drie doelcriteria.

Een blik over de grens

Een blik over de grens leert ons dat er in Australië, Canada, Engeland en de Verenigde Staten van Amerika (hierna: VS) bufferzones zijn ingesteld rondom abortusklinieken. Dit zijn zones die een vast gebied rondom een abortuskliniek beslaan, waarin protestgerelateerde handelingen zijn verboden. In wezen betekent dit dat demonstranten alleen buiten deze bufferzones mogen demonstreren.

Australië en Canada kennen bufferzones die zijn ingesteld bij wet. De omvang van die bufferzones is in Australië in de regel 150 meter, in Canada veelal 50 tot 150 meter. In Canada zijn bovendien bufferzones ingesteld rondom de woningen (150 tot 160 meter) en de werkplekken (10 tot 20 meter) van artsen die abortusdiensten verlenen. Deze bijzondere bufferzones zijn in Canada geïntroduceerd, nadat in 1994 een abortusarts in zijn eigen woning werd neergeschoten.

In Engeland worden bufferzones ingesteld op basis van openbare-

Deze bijdrage is min of meer een samenvatting van een van de hoofdstukken (hfdst. 6) van een onderzoek getiteld 'Antwoorden op recente demonstratie- en vergaderingsrechtelijke vraagstukken' dat we met een team van onderzoekers in opdracht van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties hebben uitgevoerd. In dit tien hoofdstukken tellende onderzoek dat te downloaden is op www.rijksoverheid.nl gaan we tevens in op onder meer de toelaatbaarheid van beperkingen van (boeren)protesten vanwege verkeersbelangen (hfdst. 3) de wijze van omgaan met woonwagencampdemonstraties (hfdst. 4) en de strafbaarheid van gedragingen van demonstranten (hfdst. 5).

ordebevelen ('public spaces protection orders'). De omvang van deze zones loopt uiteen: van twee straten bij de ene kliniek tot een heel stratenblok bij de andere kliniek. Vermeldenswaard is dat in het Londense stadsdeel Ealing binnen de bufferzone een demonstratievak is aangewezen, waarin nader omschreven protestgerelateerde handelingen onder voorwaarden zijn toegestaan. Zo mogen zich niet meer dan vier demonstranten tegelijkertijd in dit demonstratievak bevinden en zijn posters groter dan van een A3-formaat in dit vak niet toegestaan. Tegen deze demonstratiebeperking loopt overigens momenteel een procedure bij het Europese Hof voor de Rechten van de Mens.

Ook in de VS kent men bufferzones. Als gevolg van een uitspraak van het Hooggerechtshof uit 2014, waarin het een bufferzone van 11 meter in strijd acht met de vrijheid van meningsuiting, hebben bufferzones hier een omvang van minder dan 11 meter. Verschillende staten in de VS maken bovendien gebruik van bewegende bufferzones

rondom kwetsbare personen – bezoekers en medewerkers van de abortuskliniek. Dit houdt in dat in een aangewezen gebied rondom de abortuskliniek (doorgaans 30 meter) het niet is toegestaan om deze personen te dicht (doorgaans 2,5 meter) te benaderen.

Conclusie

De Nederlandse demonstratiewet biedt de burgemeester weinig ruimte om protestacties bij abortusklinieken te beperken. Dit kan uitsluitend om gevaar voor het verkeer of de volksgezondheid tegen te gaan dan wel om wanordelijkheden te voorkomen of te bestrijden. De eerste twee criteria bieden weinig soelaas. Het wanordelijkheids criterium uitsluitend als er sprake is van (dreigende) strafbare feiten. Als die horde eenmaal is genomen, dan is de drempel voor de burgemeester om beperkend op te treden vervolgens relatief laag, gelet op de kwetsbaarheid van de kliniek en haar bezoekers.

De burgemeester dient bij het stellen van een beperking rekening te houden

met het uitgangspunt dat een demonstratie in beginsel binnen zicht- en geluidsafstand van het doel ervan – in dit geval de abortuskliniek en haar bezoekers – moet kunnen plaatsvinden. Een beperking naar plaats, inhoudende dat de demonstratie aan de overkant van de straat dient plaats te vinden en niet pal voor de ingang, voldoet daar in beginsel aan.

Voor het instellen van een permanente bufferzone, zoals men in enkele Angelsaksische landen kent, zou de Nederlandse demonstratiewet gewijzigd moeten worden. Die wet schrijft voor dat iedere demonstratie op haar eigen merites dient te worden beoordeeld. Aangezien demonstranten vaak specifiek zijn gefocust op het aanspreken van individuele kliniekbezoekers, zou de beperkingsmaatregel van de 'bewegende bufferzone', zoals de VS die kennen, wel een uitkomst kunnen bieden, zij het binnen de speelruimte die de drie doelcriteria (gezondheid, verkeer en wanordelijkheden) daarvoor bieden. ■